

พ็อนบวงสรวง : ศรัทธาคติ นาฏกรรมประดิษฐ์ และการสร้างพลังอำนาจเบา*
FORN BUANG SUANG : THE FAITH ARTIFICIAL DRAMA AND SOFT POWER
GENERATION

ศุภกร ฉลองภาค¹, ปัทมาวดี ชานูสุวรรณ²

Supakorn Chalongpak¹, Pattamawadee Chansuwan²

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.^{1,2}

Email : supakorn.ch2361@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัย พ็อนบวงสรวง : ศรัทธาคติ นาฏกรรมประดิษฐ์ และการสร้างพลังอำนาจเบา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการคติความเชื่อและการสร้างพลังอำนาจเบาในการพ็อนบวงสรวง 2) เพื่อศึกษารูปแบบของนาฏกรรมประดิษฐ์ในการพ็อนบวงสรวง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้รู้ จำนวน 3 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 20 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 20 คน แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พ็อนบวงสรวงเป็นนาฏกรรมประดิษฐ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารโดยการใช้ร่างกาย สีหน้าและคำพูด น้ำเสียงที่ผ่านการปริวรรต การประพันธ์ให้เกิดวรรณศิลป์ที่เกิดสุนทรียะในการรับฟัง เพื่อแสดงความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้แสดงที่สวมบทบาทในพื้นที่นั้น ๆ ที่กำหนดรูปแบบของการแสดง ทั้งแบบสามัญจนถึงวิจิตรเนื้อหา มีทั้งสมจริง และจินตนาการขึ้นมีสาระสำคัญ พ็อนบวงสรวงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างบุคคล สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสังคม โดยการสื่อสารตามความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ๆ พ็อนบวงสรวงมีประวัติศาสตร์ยาวนานเป็นรากฐานที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมกลายเป็น Soft Power อันเป็นที่รู้จักและได้รับการชื่นชมจากคนทั่วโลก เมื่อผนวกกับพลังและศักยภาพอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย ที่ประกอบด้วยศิลปินไทยที่มีความสามารถ ทีมงานบุคลากรเบื้องหลังที่มีทักษะและเชี่ยวชาญ และการสนับสนุนของภาครัฐ จะเป็นการสร้างโอกาสและผลักดันอุตสาหกรรมสร้างสรรค์นำรายได้เข้าประเทศ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย พ็อนบวงสรวงยังเป็นการสร้างพลังอำนาจเบาที่ขับเคลื่อนให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการทำซ้ำและสร้างวัฒนธรรมให้เกิดเป็นประเพณีในทุกบริบท พื้นที่ของชุมชน และยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ อาชีพ และสถานะทางสังคมให้มาแสดงออกถึงความศรัทธา โดยมี “นาฏกรรม” เป็นพลังในการขับเคลื่อน ต้องการของตนเอง

คำสำคัญ : 1. พ็อนบวงสรวง 2. ศรัทธาคติ 3. นาฏกรรมประดิษฐ์ 4. พลังอำนาจเบา

ABSTRACT

The Research Forn Buang Suang: The faith artificial drama and soft power generation. the objectives are 1) to study the beliefs and the creation of light power in the sacrifice dance, 2) to study the form of the artificial dance in the sacrifice dance. It is qualitative research. By means of a documentary study and collecting data from field observations and interviews. The tools used for data collection were observational forms and interview forms. from a group of knowledgeable people of 3 people, a group of practitioners of 20 people, and a group of general people of 20 people. The results of the data analysis were presented by descriptive analysis.

The results of the research showed that the sacrificial dance was an artificial dance that was created to be used as a communication tool by using the body. facial expressions and words overseen voice Composing produces literary arts that are aesthetically pleasing to listen to. to express the thoughts, feelings, and needs of actors who play roles in the space that determines the style of the performance Both ordinary and fine contents are both realistic and imaginative. Sacrifice dance has been used as a communication tool between people. Sacred things and society by communicating according to beliefs and rituals. Sacrifice dance has a long history as the foundation that is cultural capital, becoming soft power. which is known and appreciated by people all over the world when combined with the power and potential of Thailand's creative industries that consists of talented Thai artists Skilled and expert behind-the-scenes team and government support It will create opportunities and push creative industries to bring income to the country and drive the Thai economy. Sacrifice dancing is also the creation of a light power that drives the spread of culture to be reproduced and culture to be a tradition in all areas of the community. And can also create incentives for many groups of people with different races, occupations and social status to express their faith, with "drama" as the driving force want their own.

Keyword : 1. Forn Buang Suang 2. Faith 3. Artificial drama 4. Soft power

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของอีสาน คือความหลากหลายของความเชื่อของกลุ่มคน ซึ่งทางสังคมศาสตร์ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์” เพื่อแบ่งแยกความหลากหลายของวัฒนธรรมและกลุ่มคน โดยมีองค์ประกอบ เช่น ภาษา ความเชื่อ ศาสนา เครื่องมือเครื่องใช้ เปรียบเทียบวัฒนธรรมเพื่อพิจารณาความแตกต่าง ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม และกลุ่มคน วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างขึ้น เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม โดยผ่านความเชื่อ ความเกรงกลัว และความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ แต่ละสังคมจะมีการสร้างวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจนมีอัตลักษณ์

ประจําชุมชน สามารถสืบทอดกลายเป็นประเพณีที่ชุมชนยอมรับ (กิจติพงษ์ ประชาชิต, 2554) อาทิจการพ่อนรำที่ปรากฏในศาสนาและพิธีกรรมที่เปรียบดั่งเครื่องสักการะมงคลที่เทพเจ้าชั้นขมยินดีทั้งยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ และควบคุมสังคมให้มีความเป็นปกติสุข การพ่อนรำในศาสนาและพิธีกรรมนี้จึงได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากระบบสังคม ทั้งในด้านบุคคล วัตถุ

วัฒนธรรมไทยเป็นเบ้าหลอมสำคัญของคุณลักษณะเด่นของความเป็นไทยและคนไทย บ่งบอกที่มาของคุณสมบัติและอุปนิสัยอ่อนโยน อ่อนน้อม ถ่อมตน ความละเมียดละไม ใส่ใจในรายละเอียด ของคนไทย รวมถึงศิลปะในมวยไทย เอกลักษณะเหล่านี้ควรได้รับการเผยแพร่ให้แพร่หลายยิ่งขึ้นในต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่สร้างเกียรติภูมิให้กับความเป็นไทยและคนไทย ศิลปวัฒนธรรมหลัก ที่จะเผยแพร่แบ่งเป็น ๗ หมวดหมู่ ได้แก่ ศิลปะและหัตถกรรมไทย (Artistry and Craftsmanship) ดนตรีและนาฏศิลป์ (Music and Dramatic Arts) ธรรมเนียมและเทศกาล (Traditions and Festivals) วรรณศิลป์และนิทานพื้นบ้าน (Literature and Folklore) ภูมิปัญญา (Local Wisdoms) อาหารไทย (Thai Food) มวยไทย (Muay Thai) โครงการแลกเปลี่ยน (Exchange Programs) การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและชาวต่างชาติอันจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี มิตรภาพระหว่างคนโดยตรง เป็นช่องทางให้ชาวต่างชาติรู้จักความเป็นไทยที่ลึกซึ้งขึ้น ขณะที่คนไทยก็จะได้รู้จักและเข้าใจชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น เกิดเครือข่ายระหว่างคนไทยกับชาวต่างประเทศในกลุ่มวัยต่าง ๆ ทั้งยังจะเปิดช่องทางที่นำไปสู่บรรยากาศและโอกาสของความร่วมมือและการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกันต่อไป ลักษณะโครงการมีหลากหลาย

การสร้างพลังอำนาจเบา (soft power) เป็นเรื่องของการจัดการอำนาจอย่างมียุทธวิธีและอาศัยวาระนำทางโดยชี้ให้เห็นว่า soft power จะประสบความสำเร็จเมื่อพร้อมด้วย 1) วาระที่จูงใจ 2) ความร่วมมือจากทุกฝ่าย 3) ทรัพยากรทางอำนาจที่มีพลังในการโน้มน้าวและเข้าถึงผู้คน และ 4) การจัดการเพื่อให้มั่นใจว่า soft power จะบังเกิดผลในชาติเป้าหมายโดยรวมเรื่องของการพยายามสร้างปฏิริยาตอบรับในชาติเป้าหมายให้มากที่สุด (ฐณยศ โล่ห์พัฒนานนท์, 2565) นโยบายต่อเนื่องในการสนับสนุน Soft Power และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรม 5 F ที่เป็น Soft Power ของไทยให้กลายเป็นสินค้าทางส่งออกทางวัฒนธรรมสำคัญของไทย อาหาร (Food) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) การออกแบบแฟชั่นไทย (Fashion) ศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย (Fighting) เทศกาลประเพณีไทย (Festival) ทั้งนี้ เอกลักษณะวัฒนธรรมไทย มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นรากฐานที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม สะท้อนผ่านอาหาร ศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิง เพลง ภาพยนตร์ และสถานที่ท่องเที่ยว กลายเป็น Soft Power ของไทย ให้ที่เป็นที่รู้จักและได้รับการชื่นชมจากคนทั่วโลก หากพลังและศักยภาพอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย ที่ประกอบด้วยศิลปินไทย ที่มีความสามารถ ทีมงานบุคลากรเบื้องหลังที่มีทักษะและเชี่ยวชาญ และการสนับสนุนของภาครัฐ(ธนกร วัจนบุญคงชนะ, 2565) ถือเป็นการสร้างโอกาสและช่องทางใหม่ๆ ผลักดันอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และ Soft Power กลายเป็นสินค้าทางส่งออกทางวัฒนธรรมสำคัญของไทย

พ่อนบวงสรวง เป็นนาฏกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมเพื่อสักการะสังเวทโดยได้นำเอาความเชื่อความศรัทธาผ่านกระบวนการนาฏยประดิษฐ์จนเกิดเป็นนาฏกรรมในพิธีกรรมพ่อนบวงสรวงและได้นำเข้ามาเป็นเครื่องมือสื่อสารประเภทหนึ่งที่ใช้ ร่างกาย คำพูด สีหน้า และน้ำเสียงเพื่อเป็นการส่งผ่านการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้แสดงทั้งที่สวมบทบาทเป็น

ตนเองหรือที่ถูกกำหนดขึ้น รูปแบบของ การแสดงมีทั้งแบบสามัญจนไปถึงวิจิตรเนื้อหาทั้งสมจริง และจินตนาการขึ้น โดยมีสาระสำคัญ คือ แนวคิดหรือแก่นของการแสดงอยู่ที่บทประพันธ์ของการแสดง การแสดงที่เกิดขึ้นมีทั้งในเวลาปกติและโอกาสพิเศษ เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม นาฏกรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างบุคคลและสังคม โดยมีรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไปตามรสนิยมและนโยบายการปกครองของผู้ปกครองหรือนำรวมทั้งการนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ ทำให้บทบาทหน้าที่ของนาฏกรรมเกิดความหลากหลายมากขึ้น (มณีนสา วศิณารมณ, 2562) นาฏกรรมที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมจึงไม่สามารถแยกแยะอย่างชัดเจนได้ นาฏกรรมการบวงสรวงจึงไม่ได้มีเพียงหน้าที่เป็นเครื่องยกระดับจิตใจหรือเพื่อใช้ให้เกิดความบันเทิงอารมณ์ แต่นาฏกรรมมีอำนาจในการขับเคลื่อนและสร้างแรงจูงใจได้หลากหลายทางและยังมีผลต่อสภาพจิตใจของมนุษย์

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา นาฏกรรมประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของการฟ้อนบวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมอีสานเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับชุมชนอีสาน ความเป็นมา รวมทั้งรูปแบบของนาฏกรรมที่ถูกประดิษฐ์สร้างในการฟ้อนบวงสรวง รวมไปถึงการสร้างพลังอำนาจเบา (Soft Power) มาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีหลักทางด้านมานุษยวิทยาและนาฏศิลป์มาร่วมอธิบายปรากฏการณ์ ผลการศึกษาจะทำให้เกิดองค์ความรู้ทางด้านศิลปะการแสดง ทั้งนี้ยังเป็นการยกระดับงานวิจัยทางด้านนาฏศิลป์และงานวิจัยทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ ให้เกิดมิติที่สัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการและยังเป็นการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาศิลปะการแสดงท้องถิ่นของภาคอีสานให้มีมาตรฐานในระดับท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการคติความเชื่อและการสร้างพลังอำนาจเบาในการฟ้อนบวงสรวง
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบของนาฏกรรมประดิษฐ์ในการฟ้อนบวงสรวง

3. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบถึงคติความเชื่อและการสร้างพลังอำนาจเบาในการฟ้อนบวงสรวง
- 3.2 ทำให้ทราบถึงรูปแบบของนาฏกรรมประดิษฐ์ในการฟ้อนบวงสรวง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยกำหนดกรอบและขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ (1) ดร.ฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติผู้เชี่ยวชาญทางด้านฟ้อนอีสาน (2) รองศาสตราจารย์ ดร. ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏกรรม (3) ว่าที่ร้อยตรี ดร. ชัยนาถ มาเพ็ชร ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน นาฏกรรมและคีตกรรมอีสาน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ได้แก่ ผู้เข้าร่วมการฟ้อนบวงสรวง จำนวน 20 คน 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) โดยใช้วิธีสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1) แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
 2) แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูล
 ภาคสนามการวิจัยครั้งนี้ ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลักประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
 และไม่มีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเพื่อนำมาสังเคราะห์ วิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่ง
 คำตอบของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ทุกครั้งผู้วิจัยจะติดต่อทางโทรศัพท์ไปยังผู้ให้ข้อมูลเพื่อนัด
 หมายการสัมภาษณ์ เพื่อให้การเก็บข้อมูลทุกครั้งเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การจัดกระทำข้อมูลและ
 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจัดกระทำข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต มา
 ตรวจสอบ ความถูกต้อง และจัดกลุ่มของข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูล
 ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า
 (Triangulation Technique) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์
 (Descriptive analysis)

5. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องฟอนบวงสรวง : ศรัทธาคติ นาฏกรรมประดิษฐ์ และการสร้างพลังอำนาจเบา
 ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งผลการวิจัยดังนี้

5.1 ผลการศึกษาการคติความเชื่อและการสร้างพลังอำนาจเบาในการฟอนบวงสรวง พบว่า
 พิธีกรรมส่วนใหญ่มักจะเกิดมาจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต และอิทธิพล
 ของศาสนาที่มีต่อคนในท้องถิ่น ส่วนนาฏกรรมได้เกิดขึ้นตามห้วงของกาลเวลาในปัจจุบัน และดำเนิน
 ไปตามวิถีประสบการณ์ความรู้ความคิดที่นำมาสู่การสร้างสรรค์นาฏกรรมที่เป็นเครื่องมือสะท้อน
 สังคมผ่านการตีความ ออกแบบการแสดงตามความเชื่อที่อาศัยนาฏกรรมสู่พิธีกรรมอันดงามดัง
 พิธีกรรม “ฟอนบวงสรวง” ที่ปรากฏในสังคมอีสานมีความเชื่อตั้งแต่บรรพชนในแทบทุกพื้นที่ของ
 สังคมชาวอีสาน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ วิวัฒน์ วาทอง (2565) กล่าวว่า ความเชื่อของคนอีสาน เป็น
 พลังความเชื่อพื้นฐานที่คนอีสานส่วนใหญ่นำมาเป็นคติในทุกด้าน เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจ
 พลังความคิด ปัญหาในการแก้ปัญหาหรือปรับตัว การสร้างแรงบันดาลใจ จนกระทั่งทำให้เกิด
 ความสามัคคี ในชุมชน พิธีกรรมต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน จากอดีตจนปัจจุบันนานาฏกรรม
 มาใช้ในการฟอนขอฝน รักษาโรค สู้ขวัญ และการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

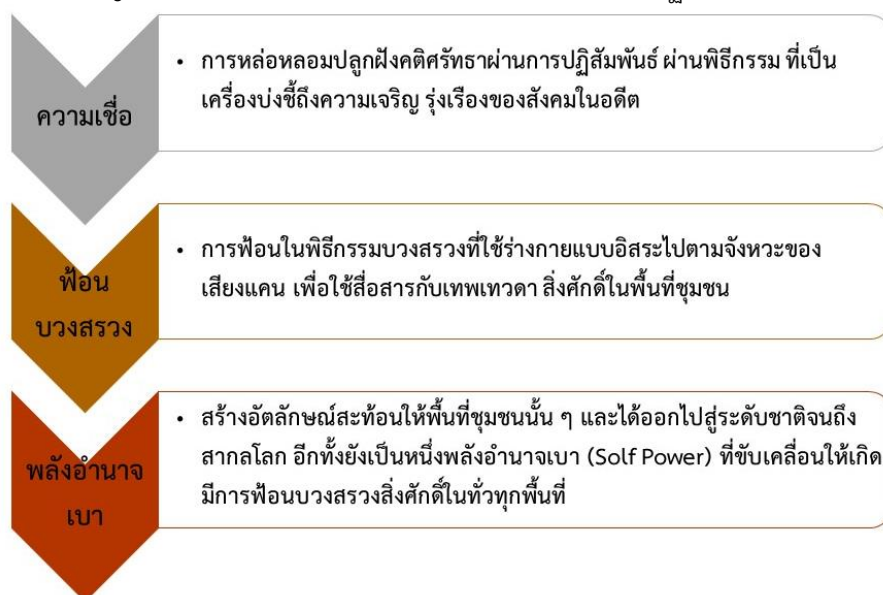
ฟอนบวงสรวงเป็นนาฏกรรมประดิษฐ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือ
 สื่อสารโดยใช้ร่างกาย สีหน้าและคำพูด น้ำเสียงที่ผ่านการปริวรรต การประพันธ์ให้เกิดวรรณศิลป์ที่
 เกิดสุนทรียะในการรับฟัง เพื่อแสดงความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้แสดงที่สวมบทบาท
 ในพื้นที่นั้น ๆ ที่กำหนดรูปแบบของการแสดง ทั้งแบบสามัญจนไปถึงวิจิตรเนื้อหา มีทั้งสมจริง และ
 จินตนาการขึ้นมีสาระสำคัญ คือ แนวคิดหรือแก่นของการแสดงที่มีอยู่ทับทรวงพันธของการแสดงที่
 เกิดขึ้นในเวลาปกติและโอกาสพิเศษ เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ฟอนบวงสรวงได้ถูกนำมาใช้เป็น
 เครื่องมือสื่อสารระหว่างบุคคล สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสังคม โดยการสื่อสารตามความเชื่อและพิธีกรรม
 นั้น ๆ ด้วยฟอนบวงสรวง เป็นการแสดงให้เห็นแบบอย่างการเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์และ
 ประสบการณ์ให้เห็นภาพ ทั้งยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว โน้มน้าวทางจิตใจ รวมทั้งความคิด และการ
 ปฏิบัติ ฟอนบวงสรวงถือเป็นสิ่งสำคัญในการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้แสดงออกทางความคิด

ความรู้สึกและความต้องการของตนเอง ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งประเภทของความเชื่อในการฟ้อนบวงสรวง ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1.1) ความเชื่อต่อเทพเทวดา คนอีสานเชื่อว่า “แถน” หรือพระยาแถน เป็นเทพเจ้าผู้สร้างโลกให้ทุกชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์ ที่สามารถขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อทำไร่ไถนา รวมถึงช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งเป็นความเชื่อที่นำเอาพระยาแถนมายึดโยงเกาะเกี่ยวจิตใจคนในชุมชนสมาชิกหลักที่เป็นแกนคือผู้หญิงล้วนมีแม่ครูใหญ่ผู้เป็นหัวหน้าประกอบพิธีในฐานะผู้ส่งสารถึง “พระยาแถน” และ ผู้สืบทอดภาระหน้าที่สำคัญนี้ตามสายตระกูลผู้กระทำพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีมีลักษณะอารมณ์และการแสดงออกจากพลังศรัทธาที่มีต่อ พระยาแถน โดยใช้ความเชื่อมั่นศรัทธาในการต่อสู้กับการเจ็บไข้ได้ป่วย ผ่อนคลาย ลดความตึงเครียดจิตใจปลอดโปร่ง ไร้วิตกกังวลจนอาการดีขึ้นหรือหายขาด ทั้งนี้ยังเป็นการสร้างเสริมจิตสำนึกรำลึกถึงบรรพชนด้วยความนอบน้อม กตัญญูต่อบุพการีรักใคร่ปรองดองในเครือญาติและลูกหลานแถนด้วยกัน ทั้งยังเกิดความศรัทธาจนสืบทอดต่อกันกลายเป็นจารีตกำเนิดประเพณีและวัฒนธรรม มีรากฐานมาจากความเชื่อความศรัทธา ประสบการณ์แต่ละปัจเจกบุคคลนำไปสู่พิธีกรรมเป็นสื่อผ่านที่ทำให้เกิดความสำนึกตามเป้าประสงค์ และมีกำลังใจในการใช้ชีวิต 1.2) ความเชื่อต่อบรรพบุรุษ ชาวอีสานเชื่อว่า การที่สังคมเกิดความไม่เป็นปกติสุข เกิดการเจ็บป่วยมาจาก การลบหลู่ การไม่เคารพ ต่อผีบรรพบุรุษ จะทำให้ท่านโกรธ และเกิดอาเพศ เกิดภัย อันตรายต่าง ๆ รวมถึงอาการเจ็บป่วยที่จะต้องใช้เวลาอันยาวนานในการขับไล่ และต้องมีพิธีกรรมเช่นไหว้ บวงสรวงบรรพบุรุษ หรือสิ่งที่เป็นพลังนามธรรมที่มองไม่เห็น เพื่อให้เกิดความปกติสุขในสังคม 1.3) ความเชื่อในพระพุทธศาสนา การบูชาพระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงพิธีกรรมที่มีความเชื่อเรื่องผีการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษก่อนประกอบพิธีกรรมก่อนทำพิธีกรรมฟ้อนบวงสรวงนั้น ก็จะต้องการบูชาพระรัตนตรัย ถวายเครื่องสังฆทาน เพื่อเป็นการอธิษฐานจิต อุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษ ก่อนที่จะเริ่มฟ้อนเพื่อบวงสรวงถวาย 1.4) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ คติความเชื่อศาสนาพราหมณ์ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากศาสนาผี ซึ่งเป็นศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิม เช่น ข้อปฏิบัติของพราหมณ์ การบวงสรวง และการบูชาผี ทำให้มี อัตลักษณ์เป็นของตนเอง ความเชื่อการบนบาน บวงสรวงนี้มีแหล่งกำเนิดจากพราหมณ์ตั้งแต่ก่อนพุทธกาลที่นิยม ทำพิธีมหาโยถด้วยการฆ่าสัตว์ สังเวทเทพเจ้าจากการที่ได้ตามต้องการแล้ว เช่น ม้าที่ใช้เป็นพาหนะในการสู้รบ ภายหลังเสร็จศึกแล้วจะถูกฆ่าสังเวทเทพเจ้าที่ตนบนบานไว้

ฟ้อนบวงสรวง เกิดจากความเชื่อที่สร้างให้เกิดพิธีกรรมซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีบนกลองมโหระทึกที่ขุดพบในแถบอุษาคเนย์ ปรากฏภาพชนเผ่ามีการ ฟ้อนรำและเป่าแคน มีความคล้ายพิธีกรรมล่ำผีฟ้า ผีแถนในสังคมอีสาน ที่เป็นการฟ้อนในพิธีกรรม โดยใช้ร่างกายเป็นแบบอิสระไปตามจังหวะของเสียงแคน เพื่อใช้สื่อสารกับเทพเทวดา สิ่งศักดิ์ในพื้นที่ชุมชน สิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นการหล่อหลอมปลูกฝังคติศรัทธาผ่านการปฏิสัมพันธ์ ผ่านพิธีกรรม ที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญ รุ่งเรืองของสังคมในอดีต แสดงให้เห็นวัฒนธรรมชุมชนอันทรงคุณค่าที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ใช้ศิลปะการฟ้อนรำเป็นตัวกลางในการสื่อสารและถวายเป็นเครื่องสักการบูชาแก่สิ่งต่าง ๆ ทั้งในพิธีพราหมณ์ พิธีพุทธ และพิธีกรรมต่าง ๆ อันหลากหลายชาติพันธุ์ การฟ้อนในพิธีกรรมมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนปัจจุบันที่เข้ามามีบทบาทในประเพณีและยกระดับประเพณีของจังหวัดจนขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ ที่ควรอนุรักษ์สืบสาน หากแม้มีการเปลี่ยนแปลงแต่ยังคงนัยยะสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องบูชา สักการะ บวงสรวง แก่สิ่งต่าง ๆ ตาม

เป้าประสงค์ในแต่ละบริบทนั้น ๆ การพ้องในประเพณีที่เป็นสิ่งคล้ายคลึงดจากการทำงาน ได้กลายมาเป็นเครื่องสัการะอันสูงสุด และเป็นส่วนสำคัญ เพราะในแต่ละพิธีนั้นจะต้องศิลปะการพ้องที่นำมาบวงสรวง สมโภช แม้กระทั่งถวายแด่สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่หนึ่งสิ่งในปัจจุบัน การพ้องบวงสรวง ได้เกิดกระแสนิยมไปทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะในสังคมอีสานที่ต่างนำเอาวัฒนธรรมการพ้องรำเข้ามามีบทบาทหน้าที่สำคัญ เช่น การพ้องที่รวบรวมจำนวนประชากรในพื้นที่เข้ามารวมพ้อง จำนวน 5000 – 10000 คน ไม่ว่าจะเป็นการสมโภชเมือง การบวงสรวงบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งอนุสาวรีย์ ศาสนสถาน ศาลเจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งชั้นฟ้า ชั้นดิน พ้องบวงสรวง จึงมีความสำคัญแก่ผู้คนในสังคมระดับภูมิภาค จนลงมาถึงระดับชุมชน ที่มีพัฒนาการและสร้างอัตลักษณ์สะท้อนให้พื้นที่ชุมชนนั้น ๆ ได้ออกไปสู่ระดับชาติจนถึงสากลโลก อีกทั้งยังเป็นหนึ่งพลังอำนาจเบาที่ขับเคลื่อนให้เกิดมีการพ้องบวงสรวงสิ่งศักดิ์ในทั่วทุกพื้นที่ และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ทั้งดงามให้แก่บริบทชุมชนขนาดย่อยไปถึงขนาดใหญ่ รวมไปถึงการสร้างเศรษฐกิจให้แก่พื้นที่ และดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว นโยบายการท่องเที่ยวเมืองรอง เกิดการทำซ้ำจนกลายเป็นประเพณีประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของทั่วทุกชุมชน

พ้องบวงสรวงเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย มีประวัติศาสตร์ยาวนานเป็นรากฐานที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม กลายเป็น Soft Power อันเป็นที่รู้จักและได้รับการชื่นชมจากคนทั่วโลก เมื่อผนวกกับพลังและศักยภาพอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย ที่ประกอบด้วยศิลปินไทยที่มีความสามารถ ทีมงานบุคลากรเบื้องหลังที่มีทักษะและเชี่ยวชาญ และการสนับสนุนของภาครัฐ จะเป็นการสร้างโอกาสและผลักดันอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และ Soft Power กลายเป็นสินค้าทางส่งออกทางวัฒนธรรมสำคัญของไทย นำรายได้เข้าประเทศและขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย

ภาพที่ 1 สรุปคติความเชื่อและการสร้างพลังอำนาจเบาในการพ้องบวงสรวง

5.2 รูปแบบของนาฏกรรมประดิษฐ์ในการพ้องบวงสรวง ผู้วิจัยได้นำเสนอพ้องบวงสรวงที่เป็นประเพณีสำคัญของแต่ละจังหวัด โดยเป็นการบวงสรวงอนุสาวรีย์บุคคลในประวัติศาสตร์ของ 3 พื้นที่ ดังนี้

5.2.1 ฟ้อนบวงสรวงกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี เป็นการการแสดงพลังแห่งความศรัทธาต่อ "พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม" และเป็นวันประกาศให้ชาวไทย ชาวโลก รับรู้ถึงความศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของชาวอุดรธานี จนประจักษ์เป็นงาน เทศกาลประเพณีสำคัญ พร้อมทั้งกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของประเทศไทย

ภาพที่ 2 ภาพมุมสูงฟ้อนบวงสรวงกรมหลวงประจักษ์ฯ จังหวัดอุดรธานี
ที่มา : สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565

รูปแบบการฟ้อนบวงสรวง ใช้ท่าฟ้อนแบบนาฏศิลป์อีสานคือการใช้เท้า เช่น การย่ำเท้า อีกสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นอีสานคือเนื้อร้องและทำนองเพลง ความหมายของท่าฟ้อนจึงเป็นไปตามเนื้อ ร้องที่กล่าวถึงประวัติการก่อตั้งเมืองอุดรธานีของกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ด้วยความร่วมมือของชาวเมืองอุดรหลายกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้ไปฝึกซ้อมและพัฒนาท่าฟ้อน จึงไม่มีรูปแบบท่าฟ้อนที่แน่นอนในยุคแรก แต่เมื่อหลายฝ่ายให้ความสำคัญจึงเห็นถึงพลังความร่วมมือ อันเป็นไปด้วยจิตวิญญาณของลูกหลานชาวอุดรธานี จึงได้เกิดมีกระบวนท่าฟ้อนที่ตายตัวและมีการฝึกหัดอย่างจริงจังและเป็นระบบอย่างพร้อมเพรียงของหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดอุดรธานี ประเพณีฟ้อนบวงสรวง จึงถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางทั่วประเทศเป็นพลังดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมงานเทศกาล อย่างล้นหลามทุกปี

การแต่งกายนิยมสวมเสื้อแขนกระบอกผ้าไหม-ผ้ายี่เสียด สวมผ้าซิ่นหรือผ้าถุงมัดหมี่ ขิดย้อมคราม พาดผ้าเปี่ยง หรือสไบ ทัดด้วยดอกทองกวาว หรือดอกจาน ในถือนามาลัยกร ฟ้อนบวงสรวงด้วยเพลง ฟ้อนบวงสรวง กรมหลวงประจักษ์ (คอนสวรรค์) นับเป็น

ประเพณีฟ้อนบวงสรวงกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ได้กลายเป็นงานประจำปีของจังหวัดอุดรธานี นอกจากจะเป็นที่ภูมิใจของชาวอุดรธานีแล้ว ประเพณีฟ้อนบวงสรวงยังได้ส่งอิทธิพลไปเขตพื้นที่ท้องถิ่นของจังหวัดอุดร กิจกรรมในลักษณะการฟ้อนเพื่อบวงสรวงอีกหลายแห่ง เช่น ที่อำเภอประจักษ์ศิลปาคม ประชาชนได้ร่วมมือกัน สร้างอนุสาวรีย์และจัดการฟ้อนบวงสรวงประจำปี ในลักษณะที่คล้ายกับส่วนของจังหวัดมีการนำรูปแบบท่าฟ้อนและเพลงประกอบการฟ้อนบวงสรวงไปใช้ และในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การฟ้อนบวงสรวง ในลักษณะการนำคนจำนวนมากมาร่วมฟ้อนในงาน

ครบรอบการก่อตั้งจังหวัดต่าง ๆ ได้มีการกล่าวอ้างถึงจังหวัด อุตรธานีว่าเป็นต้นแบบในการจัดงาน แนวคิดการฟ้อนบวงสรวงไปจากจังหวัดอุตรธานีเช่นเดียวกัน สิ่งนี้สะท้อนถึงพลังแห่งความสามัคคี ของชาวอุตรธานีในการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมจนเป็นที่ประจักษ์ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวจนเกิดการนำงานประเพณีฟ้อนบวงสรวงมาจัด ขึ้นในวันที่ระลึกการ ก่อตั้งเมือง เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญู ระถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษ ของตนเองใน ลักษณะเดียวกัน ฟ้อนบวงสรวงกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ถือเป็นจุดแรกเริ่มของการฟ้อนบวงสรวง ในการสมโภชน์เมือง และได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมให้เกิดบทบาทและเป็นการสร้าง เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังแฝงคตินัยยะผ่านท่าฟ้อน เครื่องแต่งกาย บทร้อง และองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อสร้างความสามัคคี ให้แก่ชุมชนและอีกหลากหลายชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่สังคมเมืองอุตรล่อหลอมให้เกิด เป็นภาพวัฒนธรรมจ้อง จนเกิดกลายเป็นกระแสแห่งความนิยมของวัฒนธรรมความเชื่อที่นำเอา นานากรรมเข้าใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

5.2.2 ฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา เป็นการเปิดโอกาสให้เหล่าสตรีได้ ออกมาพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และนำเสนอความสามารถและความงดงามของ เครื่องแต่งกายที่ตนเองได้สวมใส่ต่อผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมทาง สังคมของกลุ่มชาว สตรีในจังหวัดนครราชสีมาที่มักจะนัดหมาย รวมตัวกันเพื่อมาแสดงออกความเคารพ ต่อวีรสตรีผู้กล้าหาญนับเป็นกิจกรรมรวมพลังทางสังคมในอีกมิติหนึ่ง

ภาพที่ 3 ฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : สำนักวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา, 2565

บริบททางวัฒนธรรมโคราชในการฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารี การฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารี ถือเป็นมหรสพเพื่อการเฉลิมฉลองอย่างหนึ่ง ประกอบไปด้วยศิลปะ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นโคราช สะท้อนออกมาอย่างน่าสนใจปรากฏในหลายลักษณะ เช่น 1) ภาษาโคราช องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการรำบวงสรวงนั้นคือ คำร้องหรือภาษาที่ใช้ใน การสื่อสารเรื่องราว ในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีมีการประพันธ์เนื้อร้อง เพื่อการรำบวงสรวงขึ้นเป็นกรณี เฉพาะคือ เนื้อร้องสดุดีวีรกรรมท้าวสุรนารี ประพันธ์โดย นายประจวบ สว่างพลกรัง อดีตผู้อำนวยการ

โรงเรียนเทพนิมิตร อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ.2539 ซึ่งยังคงใช้อยู่จนกระทั่งปัจจุบัน 2) ทำนองเพลงโคราชและวงมโหรีโคราช ได้มีการประพันธ์เนื้อร้องขึ้นมาใหม่และเลือกใช้ทำนองเพลงสรภัญญะเป็นทำนองหลักในการร้อง เนื่องจากเป็นการสวดและร้องเพลงพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับศาสนา บาปบุญคุณโทษ หรือยกย่องสรรเสริญบุคคลผู้มีพระคุณ การขับร้องสรภัญญะมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนชาวอีสานเป็นอย่างมาก มีการส่งเสริมและสนับสนุน

รูปแบบของการฟ้อนบวงสรวงทำฟ้อนบวงสรวงสดุดีท้าวสุรนารีครั้งแรก ในท่วงทำนองเพลง สรภัญญะนั้นประดิษฐ์ทำขึ้นโดยคณาจารย์และบุคลากรของวิทยาลัยนาฏศิลป นครราชสีมา ได้แก่ นายสยามรัฐ กำไลนาถ นางอินทนิล บุญประกอบ นางพนารัตน์ ศิลแสน และนางจุไรรัตน์ สุนันทราภรณ์ ทำหน้าที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นสืบต่อปฏิบัติมาจนกระทั่ง ปัจจุบัน (พ.ศ.2564) โดยมีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย กระบวนทำรำจะมีความผสมผสานระหว่าง การนำรูปแบบการรำแบบราชสำนักของกรมศิลปากร และการรำพื้นบ้านโคราชมาผสมผสานกัน ลีลา กระบวนทำรำแบบราชสำนักที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในการรำดิบของเนื้อร้องในทำนองสรภัญญะ ส่วนท่ารับต่าง ๆ จะนำท่าทางของรำพื้นบ้านโคราชมาบรรจุไว้

ฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารีได้สอดแทรกจริยธรรมในด้านการเคารพซึ่งกันและกันถือเป็นการเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นในสังคมโดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว เพื่อนร่วมการรำ ชุมชน หน่วยงานราชการ ภาครัฐและเอกชน ถือเป็นการรวมพลังของชาวโคราชและผู้ศรัทธาต่อท้าวสุรนารีอย่างแท้จริง ทั้งความเคารพต่อครู อาจารย์ผู้ถ่ายทอดกระบวนท่าฟ้อน การแสดงออกซึ่งความเคารพในการจัด กระบวนแถวที่อยู่ในพื้นฐานของการจัดระเบียบเดียวกัน ถือเป็นการฝึกฝนมารยาทการอยู่ร่วมกันในสังคม ยึดถือในกฎระเบียบและมีเมตตาริบัติต่อผู้อื่น การฟ้อนบวงสรวงท้าวสุรนารี คือการรวมเป็นเอกภาพเดียวกันโดยใช้โครงสร้างของการฟ้อน รูปแบบ ลีลา เพลง และการแต่งกายเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งจังหวัดนครราชสีมา โดยมีการออกแบบการฟ้อนบวงสรวงให้เปลี่ยนไปตามสภาวะและเหตุการณ์ของสังคมในปีนั้น ๆ ซึ่งยังรักษาการรำ ในช่วงของรำสดุดีท้าวสุรนารี (ทำนองสรภัญญะ) ไว้ไม่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การฟ้อนบวงสรวง ท้าวสุรนารีมีพัฒนาการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบและรายละเอียดในการฟ้อนรำมาโดยตลอด เพื่อให้ยังคงอยู่ทันต่อสถานการณ์และความนิยมของสังคมที่ปรับเปลี่ยนโดยตลอด

5.2.3 ฟ้อนบวงสรวงอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการแสดงความกตเวทิตาต่อองค์อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร ชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ได้มีการจัดพิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร เพื่อขอความเป็นสิริมงคลก่อนการเริ่มการจัดมหกรรมแพรวา อันเป็นเทศกาลอันสร้างชื่อเสียงให้แก่ชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพิธีเริ่มจาก ประธานพิธีจุดธูปเทียนสักการะหอเจ้าบ้านอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร

ภาพที่ 4 ประชากรชาวกาฬสินธุ์ฟ้อนบวงสรวงพระยาชัยสุนทร

จังหวัดกาฬสินธุ์จึงเป็นพื้นที่ ที่ได้ให้ประชากรร่วมแสดงความเคารพและศรัทธาต่ออนุสาวรีย์ เจ้าเมืองผู้ก่อร่างสร้างผืนแผ่นดินให้ลูกหลานได้อาศัยอยู่ภายใต้ความสงบและความสุข ได้มีการเปิดพื้นที่ให้ประชากรชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมแต่งกายชาติพันธุ์ไทเพื่อฟ้อนบวงสรวงถวายแด่อนุสาวรีย์องค์เจ้าเมือง ด้วยจำนวนประชากรอันมหาศาล ทำให้เห็นถึงพลังแห่งดวงคำที่เลิศล้ำรวมพลังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์ไทและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

รูปแบบในการฟ้อนบวงสรวงพระยาชัยสุนทร จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้นำเอาการฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ อันเป็นการฟ้อนประกอบทำนองหมอลำภูไท ซึ่งเป็นทำนองพื้นเมืองประจำชาติพันธุ์ไท ซึ่งปกติแล้วการแสดงหมอลำภูไท มักจะมีการฟ้อนรำประกอบกันไปอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ในแต่ละอำเภอหรือหมู่บ้าน จะมีท่าฟ้อนที่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์ พรสวรรค์ พรดอนก่อ (2565 : สัมภาษณ์) ฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ เป็นการฟ้อนที่ได้การปรับปรุงท่ามาจากท่าฟ้อนภูไท ท่าฟ้อนในเชิงบั้งไฟ และท่าฟ้อนดอนตาล ประกอบด้วยท่าฟ้อนไหว้ครู ท่าเดิน ท่าช่อม่วง ท่ามโนราห์ ท่าดอกบัวบาน ท่ามยุรี ท่ามัลลย์แก้ว ซึ่งผู้ฟ้อนจะเป็นผู้หญิงทั้งหมด ฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ ถูกยกย่องเชิดชูให้เป็นฟ้อนประจำจังหวัดที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ชาวภูไทที่แสดงให้เห็นถึงพลังสัญญาณที่สื่อผ่านวิถีวัฒนธรรม จนปรับเปลี่ยนมาอยู่ในพิธีกรรมที่สำคัญของจังหวัด คือ ฟ้อนบวงสรวงอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร จากข้อมูลที่น่าสนใจของฟ้อนบวงสรวงกับบริบทที่เกิดความนิยมจากพื้นที่หนึ่งและได้ขยายความเชื่อไปยังพื้นที่ใกล้เคียงในภูมิภาคนั้น เป็นกระแสนิยมที่เกิดจากพลังอำนาจเบา (Soft Power) นอกจากนโยบายและแนวคิดนั้น ยังเป็นการนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทผ่านรูปแบบของการฟ้อนในพิธีกรรมรวมถึงการนำเสนอ บทเพลง ท่าฟ้อน เครื่องแต่งกาย โดยสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปรูปแบบการฟ้อนบวงสรวงอนุสาวรีย์ของ 3 พื้นที่ในภาคอีสาน

พิธีกรรม	บริบทพื้นที่	วัตถุประสงค์	ผู้ฟ้อน	การแต่งกาย	จุดเด่น
ฟ้อน บวงสรวง กรมหลวง ประจักษ์ ศิลปาคม	จังหวัด อุดรธานี	รำลึกถึง ดวงพระ วิญญาณ กรมหลวง ประจักษ์ฯ	ประชาชน ทั่วไป	แต่งกาย ชุดอีสาน ทั่วไปนิยมใช้ สีแสดและ ผ้าพื้นถิ่น	การนำเอาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้า มาจับทาบและ สร้างความสามัคคี ให้แก่ประชาชน หลากหลายตีพันธุ์
ฟ้อน บวงสรวง ท้าวสุรนารี	จังหวัด นครราชสีมา	ฉลอง ชัยชนะ ท้าวสุรนารี	สตรีเหล่า กาชาด ครูนาฏศิลป์ แม่บ้าน แต่ละ อำเภอใน จังหวัด	แต่งกายชุด แขนกระบอก ผ้านุ่งยาว คลุมเข้า สีที่ใช้ แตกต่างกัน ไปในแต่ละปี	อนุรักษ์สืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม เมืองโคราชและเฉลิม ฉลองชัยชนะ
ฟ้อนผู้ไท กาฬสินธุ์ บวงสรวง อนุสาวรีย์ พระยาชัย สุนทร	จังหวัด กาฬสินธุ์	ฟ้อนผู้ไท กาฬสินธุ์	ประชาชน ทั่วไป	แต่งกายชุด ผู้ไท กาฬสินธุ์	การนำเอาวัฒนธรรม ภูไทที่เป็นวัฒนธรรม ของจังหวัดเข้ามา เป็นเครื่องสักการะใน การประกอบ พิธีกรรม

6. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ฟ้อนบวงสรวง : ศรัทธาคติ นาฏกรรมประดิษฐ์ และการสร้างพลังอำนาจเบ้าจากการศึกษาตามความมุ่งหมาย ผู้วิจัยค้นพบประเด็นหลักนำมาอภิปรายดังนี้ 1) ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่งความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่งความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น สอดคล้องกับ ธวัช ปุณณทก (2526) ที่กล่าวว่า ความเชื่อของคนอีสานมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม นอกจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ยังมีความเชื่ออีกประการหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในสังคมอีสานคือความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ซึ่งก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากความเชื่อ ความสัมพันธ์จะเป็นลักษณะเด่นของสังคมอีสานแล้วยังมีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ก็เป็นปัจจัยที่ช่วยรักษา สภาพสังคมให้เกาะเกี่ยวยึดแน่นเข้าด้วยกัน สอดคล้องกับ มนัสวี ศรีราชเลา (2556) กล่าวว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทศนคติ ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้นย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้คนได้รับประโยชน์ ตามที่คาดหวังเอาไว้ทำแล้วมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน เป็นสุข ซึ่งความจริงจะเป็นเช่นใดย่อมไม่สามารถพิสูจน์กันได้ พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่เราสมมุติขึ้นเพื่อให้เกิดความสบายใจแก่ตัวเราเอง พิธีกรรมเกิดขึ้นจากความเชื่อที่

เป็นคติที่สร้างให้ผู้คนเกิดความศรัทธา จากความเชื่อที่เป็นนามธรรม สร้างให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังเช่น พิธีกรรมการบวงสรวงที่ใช้นาฏกรรม เป็นเครื่องสักการะสื่อสารเพื่อให้เกิดความปกติสุข อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ผูกโยงผู้คนในสังคมให้เกิดการเคารพบูชาต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2532) ที่กล่าวว่า การพ่อนเพื่อบวงสรวง การพ่อนเพื่อบวงสรวงนั้นส่วนใหญ่เป็นการพ่อนชุดดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณ เพื่อบวงสรวงบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่นับถือของคนทั่วไป เช่น การพ่อนบวงสรวงต่อวิญญาณบรรพบุรุษ พ่อนบวงสรวง ถือเป็นการสร้างพลังอำนาจเบา (soft power) ที่เป็นวาระสร้างแรงจูงใจจากความร่วมมือจากทุกฝ่าย อันเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่มีพลังในการโน้มน้าวและเข้าถึงผู้คนและสร้างปฏิกิริยาตอบรับตามเป้าหมายให้มาก ดังที่ ธนกร วังบุญคงชนะ (2565) กล่าวว่าเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นรากฐานที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม สะท้อนผ่านอาหาร ศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิง เพลง ภาพยนตร์ และสถานที่ท่องเที่ยว กลายเป็น Soft Power ของไทย ให้ที่ป็นที่รู้จักและได้รับการชื่นชมจากคนทั่วโลก หากพลังและศักยภาพอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย ที่ประกอบด้วยศิลปินไทย ที่มีความสามารถ ทีมงานบุคลากรเบื้องหลังที่มีทักษะและเชี่ยวชาญ และการสนับสนุนของภาครัฐ 2) พ่อนบวงสรวง เป็นปรากฏการณ์ที่นำเอานาฏกรรม เข้ามามีบทบาทในรูปแบบการพ่อนเพื่อใช้ในการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่น พื้นที่ต่าง ๆ ในภาคอีสาน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนทางสังคมปัจจุบันที่ส่งผลต่อธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ Levy David (2000) กล่าวว่า การพ่อนรำเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิต ประเพณี ภาษา ความเป็นอยู่ เครื่องแต่งกาย ดนตรี และตำนานเรื่องเล่ามุขปาถะ ซึ่งมีนักวิชาการชาวต่างชาติได้กล่าวว่า ศิลปะการพ่อนรำเป็นการแสดงออกผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย ให้สัมพันธ์กับจังหวะและดนตรี พ่อนสรวงถือเป็นคุณค่าทางด้านจิตใจ ที่ช่วยกลมเกลียวจิตใจให้ผู้คนดำรงตนเป็นคนที่ประพฤติดีและความสามัคคีและมีบทบาทในวิถีชีวิตสังคมอีสานเป็นอย่างมาก บทบาทของพ่อนบวงสรวง ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนกลุ่มภาครัฐและทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างคนในท้องถิ่นกับสังคมชุมชนของตนเองไว้เป็นอย่างดี จนเกิดเป็นกระแสนิยมที่ผู้คนในแต่ละพื้นที่ได้นำเอาเป็นแบบอย่างในการนำเอานาฏกรรมเข้ามามีบทบาทในพิธีกรรมการบวงสรวง สอดคล้องกับ ยศ สันตสมบัติ (2559) ที่กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปเดิมการที่มนุษย์ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและสังคม และมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนค้าขาย ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิดการแพร่กระจาย แล้วเกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากพื้นที่ในสังคมหนึ่งไปยังพื้นที่อีกสังคมหนึ่งซึ่ง Lewis Herbert S (2013) ได้อธิบายว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่ง แพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ พ่อนบวงสรวงถือเป็นการดำเนินการผลิตสร้างสรรค์งานด้านศิลปะการแสดงที่ใช้ตอบสนองเป้าประสงค์ของบริบทในแต่ละพื้นที่อย่างมีระบบแบบแผน เพื่อนำไปสู่ความนิยมชมชอบที่เกิดเป็นกระแสนิยมทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคม ถือเป็นวัฒนธรรมนิยมที่ปรากฏในสังคมอีสานทั่วทุก พื้นที่ อันเป็นการประกอบสร้างพลังความรัก ความสามัคคี และความจงรักภักดีเพื่อเสริมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความหวงแหนในผืนแผ่นดินเกิด จนถึงสถาบันหลักของชาติ ทั้งนี้ยังเป็นการส่งเสริม รักษา สืบสานและเผยแพร่มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

7. องค์ความรู้ใหม่

พ็อนบวงสรวง เป็นปรากฏการณ์ในการแสดงออกถึงความเชื่อ ความศรัทธา จากคติโบราณดั้งเดิมของสังคมอีสานที่ถูกส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ ระยะเวลา และยุคสมัย มีจุดเริ่มต้น จากท้องถิ่นชุมชนและแพร่กระจายมาในสังคมเมือง พ็อนบวงสรวงยังเป็นการสร้างพลังอำนาจบาทที่ขับเคลื่อนให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการทำซ้ำและสร้างวัฒนธรรมให้เกิดเป็นประเพณีในทั่วทุกบริบทพื้นที่ของชุมชน และยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ อาชีพ และสถานะทางสังคมให้มาแสดงออกถึงความศรัทธา โดยมี “นาฏกรรม” เป็นพลังในการขับเคลื่อน พ็อนบวงสรวงจึงกลายเป็นเครื่องถักสานผูกโยงความเชื่อ สร้างความสามัคคีและแรงจูงใจของประชาชน จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของนาฏกรรมที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณีประจำปี และเริ่มขยายขอบเขต จำนวน และพื้นที่กว้างขึ้น จนเกิดกระแสนิยมของการพ็อนบวงสรวงเกือบทุกพื้นที่ชุมชนจนถึงสังคมในทั่วทุกที่ พ็อนบวงสรวงจึงเป็นภาพแทนทางความเชื่อของ “วัฒนธรรม” ที่ดงามที่แสดงออกให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคีปรองดองอีกด้วย

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ศิลปะการแสดงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและยังเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจรวมถึงการเชื่อมสัมพันธ์ ถือเป็นหนึ่งจุดกำเนิดของนาฏกรรมอีสานที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อันทำให้เกิดความนิยมและเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรม ควรมีการรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างมีลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้ตระหนักและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อที่จะนำไปพัฒนาส่วนต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นต่อไป

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 วงวิชาการศิลปะการแสดงควรนำงานวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการศึกษางานด้านศิลปะการแสดงในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในแถบอุษาคเนย์ อันเป็นศิลปะการแสดงที่ได้รับวัฒนธรรมและความเชื่อ เพื่อให้เห็นถึงการพัฒนาการการพ็อนในพิธีกรรมที่มีบทบาทต่อสังคมศิลปะการแสดง

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรมีการศึกษาด้านประวัติศาสตร์พัฒนาการของการพ็อนบวงสรวงในสังคมอีสาน จากผู้ที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าความทรงจำในอดีตที่ได้จดจำมาซึ่งมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสังคมวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นการถอดรหัสทางสังคม ความเชื่อ และการไหลผ่านทางวัฒนธรรม

9. เอกสารอ้างอิง

กิจติพงษ์ ประชาชิต. (2554). วัฒนธรรมอีสานในสื่อพื้นบ้าน. วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. 2(1). 74-86.

- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2532). ศิลปะการฟ้อนอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ธนกร วังบุญคงชนะ. (2565). สร้าง Soft Power. สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2565. https://www.matichon.co.th/article/news_3310760
- ธวัช ปุณโณทก. (2526). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, ศิลปกรรมและภาษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรสวรรค์ พรตอณก่อ ผู้ให้สัมภาษณ์. 19 เมษายน 2565. ณ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.
- มณิศา วศินารมณ. (2562). นาฏกรรมกับการปกครอง. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 17(1). 118-134.
- มนัสวี ศรีราษเลา. (2556). รูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานการรำวงสรวงในโบราณสถานอีสานใต้. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. คณะวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย นิลอาธิ ผู้ให้สัมภาษณ์. 14 กุมภาพันธ์ 2565. ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.
- Levy David. (2000). Applications and Limitations of Complexity Theory in Organization Theory and Strategy. Joachim : KieferleErwin Herzberger.
- Lewis Herbert S. (2013). Theory of Social and Cultural Anthropology : Encyclopedia. Thousand Oaks. California : SAGE Publications.

10. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ให้ข้อมูลชี้แนะแนวทางตลอดจนผู้ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์คุณค่าของวิจัยฉบับนี้ขอขอบแต่ บิดามารดา บุรพาจารย์ ที่ได้อบรมสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงปัจจุบัน